

Оригинални научни рад
УДК: 811.112.2'373.7
37.091.64::811.112.2
DOI: 10.5937/zrffp55-57509

АНАЛИЗА ФРАЗЕОЛОГИЗМА У *PRIMA PLUS* УЏБЕНИЦИМА НЕМАЧКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Марија М. СТАНОЈЕВИЋ ВЕСЕЛИНОВИЋ¹

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за филолошке науке
Јагодина (Србија)

¹ majastanojevic2@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-8683-4940>

Примљен: 14. 3. 2025.
Прихваћен: 10. 12. 2025.

АНАЛИЗА ФРАЗЕОЛОГИЗАМА У *PRIMA PLUS* УЏБЕНИЦИМА НЕМАЧКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Кључне речи:
Prima PLUS
уџбеници;
немачки као други
страни језик;
фразеологизми;
колокације;
рутинске формуле.

Сажетак. Фразеологизми представљају значајан сегмент језика који доприноси изражајности и богатству говора, те њихово усвајање има кључну улогу у овладавању страним језиком. Овај рад анализира присуство и функцију фразеолошких јединица у уџбеницима *Prima PLUS* намењеним учењу немачког као другог страног језика од петог до осмог разреда у Србији. Циљ истраживања је да се утврди у којој мери и на који начин се фразеологизми појављују у наставним материјалима, како су дидактички обрађени и какву улогу имају у процесу стицања комуникативне компетенције ученика.

Увод

Фразеологизми су саставни део сваког језика и играју кључну улогу у развијању комуникативне компетенције ученика. Њихова употреба омогућава природнију, флуентнију и експресивнију комуникацију. Ипак, учење фразеолошких јединица може представљати изазов, посебно у раном стадијуму овладавања страним језиком. Стога овај рад анализира присуство, тј. заступљеност, класификацију, дидактичку обраду и функцију фразеологизама у уџбеницима *Prima PLUS* који су намењени учењу немачког као другог страног језика у другом циклусу основног образовања у Србији. Циљ истраживања је да се утврди у којој мери су фразеологизми заступљени у наведеним уџбеницима, о којој врсти фразеологизама је реч, на који начин су они представљени и на који начин се кроз њих развијају комуникативне вештине ученика.

За потребе рада одабрана је серија уџбеника од петог до осмог разреда основне школе *Prima PLUS A1.1*, *Prima PLUS A1.2*, *Prima PLUS A2.1* и *Prima PLUS A2.2*. Примарни критеријум за њихов избор био је статус акредитованог уџбеника у Србији (Каталог уџбеника за основну школу, 2025/2026. године). Осим тога, одабрани уџбеници користе се годинама у великом броју школа у Србији у настави немачког као другог страног језика. Стога се чинило оправданим анализирати овај сегмент заступљености и дидактичке обраде фразеологизама у наведеним уџбеницима.

Фразеологизми

Према прагматичком критеријуму, фразеологизми² се деле на комуникативне, структурне и референцијалне (Burger, 2010). Комуникативни фразеологизми или рутинске формуле представљају конвенционализоване синтаксичке

² Фразеологизам се у лингвистичкој литератури дефинише као вишечлана, стабилна и устаљена језичка јединица, карактеристична и препознатљива унутар једне језичке заједнице (Burger, 2010; Fleischer, 1997; Mršević-Radović, 1987).

целине са специфичном прагматичком функцијом у одређеним говорним ситуацијама (Fleischer, 1997, стр. 130). Оне обухватају: 1) формуле учтивости или контактне формуле (укључујући поздравне, конверзационе, формуле које се користе за столом и формуле захвалности); 2) формуле укора и псовки; 3) коментаре (формуле за изражавање сумње, одбијања, критике, чуђења, формуле сагласности и потврде); 4) формуле стимулације или формуле за изражавање захтева (позив на одређено понашање, укључујући претњу и упозорење).

Бургер (2010, стр. 55–57) додатно класификује рутинске формуле према њиховој улози у дискурсу (структурирање исказа, промена говорне улоге, обезбеђивање контакта, изражавање несигурности, критичка дистанца, усмеравање пажње, метакомуникација).

У склопу референцијалних фразеологизама издвајамо колокације као слабо идиоматичне вишелексемне спојеве. Посебну поткатегорију чине фразеолошаблони (нпр. *eine Entscheidung treffen* – донети одлуку), карактеристични за формални стил, као и колокације које се односе на језик струке (нпр. *strenger Frost* – јак мраз).³

Надовезујући се на горенаведену класификацију и у складу са присуством појединих фразеолошких врста у наставном материјалу, тежиште нашег рада биће усмерено на фразеологизме у ширем смислу⁴: колокације (укључујући фразеолошаблоне), рутинске формуле, као и на неколико присутних структуралних фразеологизама.

Оваква дистинкција омогућава дубљу анализу ексцерпираних рутинских формула, при чему је Флајшерова класификација послужила као основ за типолошку категоризацију, а Бургерова као допуна у одређивању њихове функционалне улоге у наставним контекстима и дискурсу.

Досадашња исйраживања

У литератури о настави страног језика указује се на значај интензивније обраде фразеологизама у настави, кроз интерактивне и контекстуалне задатке који подстичу језичку флексибилност ученика (Bergerova, 2007; Ćabrić-Čića, 2012). Посебно се истиче такозвани *Phraseologischer Vierschritt* модел, као и значај интеркултуралног приступа у настави (Babušytě, 2020; Križaj, 2013).

У новијим приступима настави све више се истиче значај дидактизације контрастираних фразеологизама од стране наставника. Груписањем према

³ Детаљније поделе и примере видети у Burger, 2010; Fleischer, 1997.

⁴ Поред фразеологизама у ширем смислу, у литератури се издвајају и фразеологизми у ужем смислу, код којих је уз вишелексемност и стабилност установљена и идиоматичност, тачније компоненте граде јединицу која се не може образложити на основу синтаксичких и семантичких законитости повезивања (Burger, 2010, стр. 14).

степену еквиваленције и применом рецептивно-продуктивних вежби (превођење, повезивање са значењем, употреба у контексту, продукција нових примера), ученицима се омогућава систематско овладавање фразеолошким јединицама, чиме се постепено прелази од пасивног разумевања ка активној употреби у говору и писању (Stamenković, 2023).

Методологија рада

Циљ овог истраживања јесте да се утврди заступљеност фразеологизама у наставним материјалима (уџбеницима) за немачки језик у основној школи, њихова класификација на основу релевантних лингвистичких критеријума, као и да се анализира начин њихове интеграције у наставне садржаје. У ту сврху примењен је комбиновани методолошки приступ, који укључује квантитативну и квалитативну анализу садржаја.⁵

Квантитативна анализа односи се на утврђивање укупног броја фразеологизама у сваком уџбенику (од петог до осмог разреда), при чему су фразеологизми ручно идентификовани и евидентирани на основу дефинисаних критеријума. Свака фразеолошка јединица евидентирана је само једном – понављања нису узимана у обзир како би се добио што прецизнији увид у реалну разноврсност фразеолошког материјала. Укупан број евидентираних фразеологизама износи 191, и то: 65 у уџбенику за пети разред, 29 за шести, 52 за седми и 45 за осми разред.

Квалитативна анализа односи се на класификацију, тумачење функције и начина интеграције ових фразеолошких јединица у наставни садржај. Фразеологизми су анализирани према следећим критеријумима: 1) типолошка класификација (примењена је подела на структуралне фразеологизме, колокације и рутинске формуле, што се ослања на утемељене класификације у фразеолошкој литератури (Burger, 2010; Fleischer, 1997), док је унутар рутинских формула примењена подела на формуле учтивости, формуле поздрављања, коментаре, формуле стимулације и сл., у складу са функционалним типологијама наведених аутора); 2) степен идиоматичности (пратило се у којој мери су јединице транспарентне или непрозирне у значењу – идиоми, делимични идиоми, слабо идиоматични спојеви – што је нарочито релевантно за класификацију колокација); 3) функционална интегрисаност у наставни садржај (посматрано је да ли се фразеологизми појављују унутар дијалога, текстова за читање, као део вежби, културолошких

⁵ Аудио-садржаји нису укључени у анализу, јер већина ученика нема непосредан приступ аудио-материјалу (ЦД није укључен у сам уџбеник, већ се мора самостално пронаћи онлајн), као и због тога што садржаји снимака често превазилазе језичке способности ученика на том нивоу, како због брзине говора тако и због лексичке комплексности.

рубрика или као издвојени израз, а разматран је и ниво на којем се подстиче њихова продуктивна употреба, кроз вежбе, симулације комуникације или задатке писања).

Оваква методологија омогућава увид не само у број и типове фразеологизама у наставним материјалима већ и у педагошку вредност њиховог укључивања, тј. у којој мери они доприносе развоју комуникативне и интеркултуралне компетенције ученика.

Анализа фразеологизама у уџбеницима *Prima PLUS*

Уџбеници увек пружају одређену оријентацију у наставном процесу. У многим контекстима, уџбеник има кључну улогу у обликовању наставе. Његова концепција увек почива на одређеним претпоставкама о интересовањима ученика или о успешним методама учења, и у случају када те претпоставке нису експлицитно наведене. Будући да је издање уџбеника *Prima PLUS*⁶ једно од акредитованих уџбеника за учење немачког језика у Србији и у већини школа се користи, значајно је било утврдити и анализирати такође степен заступљености фразеологизама и њену имплементацију у њима, како бисмо утврдили у којој су мери фразеологизми важан аспект за ауторе.

Уџбеник за пети разред

У уџбенику и радној свесци *Prima PLUS* (2018a; 2018b) за учење немачког језика на А1.1 нивоу у петом разреду основне школе забележено је укупно 65 фразеологизама. На првом месту налазе се рутинске формуле, са укупно 41 потврдом. На основу Флајшерове класификације издвојено је: пет поздравних формула које се редовно појављују у уводима и дијалозима и које подстичу активну продукцију (дијалози, симулације ситуација). Неке од најчешће заступљених у наставним материјалима су *Guten Tag, Guten Abend, Auf Wiedersehen, Tschüs, bis morgen!*. Скоро половину чине формуле стимулације или формуле за изражавање неког захтева са седамнаест забележених примера (нпр. *Wie bitte?, Was machst du jetzt?, Wie heißt das auf Deutsch, Noch etwas, Was ist denn hier los?*). Посебно погодне за превазилажење критичних фаза у формулисању јесу метакомуникативне формуле попут *Wie heißt das auf Deutsch*, помоћу којих ученик указује на потешкоћу и тиме себи ствара простор у оквиру којег може наставити потрагу за одговарајућом

⁶ Уџбеници су прилагођени узрасту и нивоу језичке компетенције ученика, са поступним увођењем сложенијих текстова и тема из свакодневног живота (школа, породица, путовања и др.). Укључен је интеркултурални аспект, а задаци развијају све језичке вештине кроз интерактивне активности, дијалоге, упитнике и самопроцену.

формулацијом (Burger, 2010, стр. 57). Идентификовано је дванаест формула за изражавање сагласности које спадају према Флајшеровој подели у коментаре (нпр. *Das macht nichts!, Ich finde das gut!, Es geht so!*). Од коментара је забележено такође пет формула за изражавање одбијања попут *Ich habe keine Lust, Ich habe keine Zeit, Das weiß ich nicht, Tut mir leid, Das habe ich leider nicht*. Пример *Das weiß ich nicht* означава критичке формулације, као што је раније у раду наведено према Бургеровој класификацији доминантних функција рутинских формула, будући да указује на дистанцу говорника према одређеним тврдњама. Регистрован је и један пример формула за изражавање псовки *So ein Mist* и један пример формула које се убрајају у конверзационе формуле *Ich glaube, das ist*. Бургер (2010, стр. 56) формуле попут *Ich glaube...* сврстава примарно у изразе за структурирање исказа, које помажу у организацији говорне поруке. Колокације су следеће, након рутинских формула, са 24 идентификована примера у наставним материјалима. Углавном су забележени изрази који означавају хобије попут *im Internet surfen, Volleyball spielen, Computer spielen, Ski fahren, ins Kino gehen, Klavier spielen, Freunde treffen, shoppen gehen, Flöte spielen, Fahrrad fahren, Musik hören* и др. Осим тога, регистрован је и мали број колокација које имају функцију помоћних средстава у давању потпуних одговора на захтеве, као што је на пример опис слика: *Auf dem Foto, In der Mitte*.

Анализа наставног материјала за пети разред показује да фразеолошке јединице чине значајан део лексичког фонда уџбеника, при чему рутинске формуле доминирају и функционално су добро интегрисане у комуникативне задатке. Најзаступљеније су формуле стимулације и учтивости, које омогућавају базичну интеракцију и одржавање комуникације у реалним ситуацијама. Колокације се, са друге стране, односе углавном на опис активности и простора, и имају јасну семантичку транспарентност. Потпуни идиоми и фигуративни изрази се не појављују, што је очекивано за почетни ниво. Ипак, поједине формуле (*Es geht so, Ich habe keine Lust*) носе културно специфичне нијансе које превазилазе њихово буквално значење и пружају простор за постепено увођење интеркултуралне компоненте у наставу. Израз *Es geht so*, који се може приближно превести као „онако”, употребљава се у ситуацијама када говорник жели да изрази неутрално мишљење. Забележен је у уџбенику (2018а, стр. 14) у оквиру задатка *Schulfächer (Fragt und macht Notizen)*, где ученици одговарају на питања о школским предметима, попут *Magst du Bio?*, при чему је *Es geht so* понуђен као могућ одговор уколико ученик нема јасно изражене емоције према предмету. Формула *Ich habe keine Lust* појављује се у уџбенику (2018а, стр. 47) у моделу дијалога задатка *Verabredungen – Schreibt und spielt einen Dialog zu zweit* и служи за изражавање одбијања. Оба изрази пружају изврсну прилику за развијање прагматичке и интеркултуралне компетенције код ученика, јер се њихово значење и

употреба не могу у потпуности разумети без контекста комуникацијске ситуације и социокултурне норме у циљном језику.

На основу анализе, може се закључити да се уџбенички материјал за 5. разред у великој мери ослања на фразеологизме у ширем смислу, пре свега рутинске формуле и колокације, које се показују као ефикасна језичка средства за развој комуникативне компетенције ученика на нивоу А1.

Уџбеник за шести разред

У уџбенику и радној свесци за шести разред основне школе за учење немачког језика на А1.2 нивоу (2019а; 2019b) међу издвојеним фразеологизмима, евидентирано је четрнаест колокација попут *früh schlafen gehen*, *Wäsche waschen*, *weh tun*, *weg sein*, *nach Österreich fahren*, *in die Disco gehen*, *zum Kino gehen*, *zum Schulfest gehen*, *zu Hannah gehen* и друге. Из примера се може закључити да се ради о спојевима речи који су устаљени у језику. На основу примера колокација ученици уочавају правилну комбинацију речи, као што је, на пример, предлог *nach* који се користи уз имена земаља и градова средњег рода, а глагол у колокацији је глагол који означава кретање (нпр. *fahren*). Осим тога, забележено је тринаест рутинских формула, од којих шест спадају у групу формула за изражавање учтивости, тј. једна формула која се користи у ситуацијама када је тема храна (посебно за столом) *Das schmeckt lecker*, као и пет формула које се уџбрају у поздравне формуле за изражавање жеља, а то су: *Alles Liebe!*, *Viel Glück und Spaß im nächsten Jahr!*, *Alles Gute zum Geburtstag!*, *Herzlichen Glückwunsch zum Geburtstag*. *Mach weiter so!*. Евидентирана је једна формула за изражавање захтева *Guck mal!* која служи усмеравању пажње. Такође, забележено је пет формула сагласности, као што су *Ich bin gut drauf* / *Alle waren gut drauf*, *Ich finde das wichtig*, *Das sieht gut aus* / *Du siehst gut aus*, као и једна формула која спада у коментаре за изражавање сумње или неодређености *Das kommt darauf an*, која функционише као индикатор неодређености и сигнализира ограничен степен сигурности. На последњем месту су два примера структуралних фразеологизама *lieber als ...*, *zuerst ... dann*. Фразеологизам *lieber als* се користи за увежбавање компаратива у реченицама, док комбинација *zuerst ... dann* служи структурисању текстова и спада у кохезиона средства.

Фразеологизми у уџбенику за шести разред обухватају пре свега колокације и рутинске формуле ниског идиоматичног степена, прилагођене когнитивном и језичком нивоу ученика. Њихова функционална интегрисаност је висока, нарочито у текстовима који се тематски односе на свакодневицу, комуникацију и социјалне интеракције. Структурални фразеологизми имају додатну вредност у развоју текстуалне повезаности и граматичке тачности, појављују се у вежбама допуњавања, повезивања (слика и речи), писања или говора.

Уџбеник за седми разред

Prima PLUS уџбеник и радна свеска за седми разред (2020a; 2020b) представљају ниво A2.1 знања немачког језика према Заједничком европском референтном оквиру за језике (CEFR – Common European Framework of Reference for languages, 2001). У складу са нивоом повећава се број фразеологизама у односу на наставни материјал за пети и шести разред основне школе (нивои A1.1 и A1.2). У овом случају забележена су још 52 фразеологизма. Такође, у овај број нису урачунати фразеологизми потврђени у претходно анализираним уџбеницима и радним свескама. Више од половине регистрованих фразеологизама чине колокације, са 33 примера (нпр. *Karten spielen, mit Technik arbeiten, auswendig lernen, ein Problem lösen, Menschen helfen, draußen/drinne arbeiten, Operationen machen, Geld verdienen, Interviews machen, Abitur machen, Theater spielen* и сл.). Посебно се издвајају колокације које се односе на временске прилике попут *Es regnet, Es schneit, Es stürmt, Es ist neblig/nass/trocken, Es blitzt, Es donnert, Die Sonne scheint* и др. Колокације су слабо идиоматичне, али лексички устаљене и преносе типичне обрасце из немачког језика. Њихова функционална интегрисаност је висока, јер се појављују у текстовима, темама о професијама, времену и дневним активностима, као и у вежбама продукције. На другом месту су рутинске формуле са седамнаест примера. Од тога, осам конверзационих формула представља помоћна средства у структурисању сложених реченица, у овом случају зависних изричних реченица (нпр. *Er sagt, dass ..., Wir denken, dass ..., Ich nehme an, dass ..., Ich vermute, dass ..., Wir hoffen, dass ..., Sie hat das Gefühl, dass ...*). Осим тога, потврђене су две формуле стимулације или изражавања захтева (нпр. *Mach schon!, Lass mich in Ruhe!*), две формуле за изражавање одбијања (као нпр. *Gar nicht!*), три формуле за изражавање сагласности (нпр. *Da ist/war (richtig) was los!, Die Bluse steht/passt dir*), једна формула за исказивање чуђења *Das darf doch nicht wahr sein!* и једна формула за изражавање прекора попут: *Spinnst du?*, што представља колоквијални израз који дословно значи „Предеш ли?“, али се у употреби најчешће преводи као „Јеси ли ти луд?“. Користи се у неформалном говору када неко сматра да је друга особа рекла или урадила нешто апсурдно, нелогично или невероватно, садржи делимичну идиоматичност, захтева културолошко објашњење у настави. У уџбенику (2020a, стр. 14) забележена је у моделу дијалога у склопу задатка *Und was ist dein Traum?*, где њена употреба служи као пример аутентичне комуникације међу младима. Евидентирана су и два структурална фразеологизма: *genauso ... wie* и *nicht so ... wie*. Структурални фразеологизми *genauso ... wie* и *nicht so ... wie* служе за изражавање поређења у немачком језику. Израз *genauso ... wie* означава једнакост или истоветност по некој особини (срп. *јојједнако ... као*), нпр. *Er ist genauso groß wie sein Bruder* (срп. *Он је јојједнако висок као њејов брајј*), док израз *nicht so ... wie* изражава

неједнакост, односно разлику у степену неке особине (срп. *није иако ... као*), нпр. *Dieses Auto ist nicht so teuer wie das andere* (срп. *Овај аутомобил није иако скуп као онај други*). Оба израза се користе у конструкцијама које успостављају упоредни однос између два елемента. Њихова идиоматичност је ниска, али је синтаксичка стабилност висока.

Материјал за седми разред показује развој у правцу веће разноврсности типова фразеологизама, уз пораст броја конструкција које служе за изражавање мишљења, поређења и емоционалних реакција. Док колокације остају доминантне, рутинске формуле добијају нове функције и проширују спектар комуникативних стратегија ученика, имплицитно су дате у текстовима и дијалозима, док су вежбања у којима се појављују мешовита (вежба слушања и говора, вежба разумевање текста и говора). Присуство конверзационих формула и структуралних облика указује на постепени прелаз са једноставне на комплексну комуникацију, што је у потпуности у складу са језичким дометима на нивоу A2.1.

Уџбеник за осми разред

Анализирани уџбеник и радна свеска (2020c; 2020d), такође из 2020. године, намењени су ученицима осмог разреда и развоју језичких вештина на нивоу A2.2, са фокусом на заступљеност и примену фразеологизама. Утврђено је још 45 фразеологизама у односу на претходно забележене фразеологизме. Приметно је то да како ниво расте тако су врсте рутинских формула разноврсније. У наставном материјалу за осми разред забележене су 33 рутинске формуле, а од тог броја осам је формула за исказивање сагласности (нпр. *Kein Problem, Es klappt, Es hat geklappt, Das ist kein Problem, Mir egal* и др.), пет рутинских формула за изражавање одбијања (нпр. *Ich habe keine Ahnung, Ich bin nicht deiner Meinung, Du hast schon recht, aber ..., Ich bin dagegen*). Будући да су формуле за изражавање сагласности и формуле за изражавање одбијања коментари, следећих тринаест формула спада у остале коментаре, тј. реакције на нечије понашање, исказ или неку ситуацију, нпр. *Na endlich!, So ein Pech! Mach dir keine Sorgen!, Gott sei Dank, Eine Affenhitze heute, So ein Mistwetter, Was für ein furchbares Wetter, Wie langweilig!, Das reicht!, Das ist so ein Quatsch, Das stimmt (nicht), Ist das dein Ernst?, Ich bin dabei*. Скоро свака од наведених формула се може уврстити у одређене подгрупе коментара. Формула *Na endlich* спада у рутинске формуле које изражавају олакшање, као и могућу критику због кашњења, често је праћена дозом нестрпљења или незадовољства. У формуле за изражавање критике спадају, такође, *Wie langweilig!, Das ist so ein Quatsch*, као и *Das reicht!*, која се користи за постављање граница или контролу ситуација, нпр. када се сигнализира да је нешто довољно. Изрази попут *Eine Affenhitze heute, So ein Mistwetter, Was für ein furchbares Wetter* спадају у коментаре који представљају емотивну

реакцију на временске прилике, а с обзиром на негативну конотацију коју носе са собом могу се сврстати, такође, у формуле за изражавање критика. Формула *Ist das dein Ernst?* у зависности од контекста може се сврстати у формуле за изражавање чуђења на нешто невероватно, шокантно или апсурдно или се може убројити у формуле стимулације са циљем да подстакне саговорника да потврди или објасни своју тврдњу. Појављује се у уџбенику у оквиру лекције *Welt und Umwelt*, у задатку (*Wo und wie möchtet ihr später mal leben?*) у коме ученици слушају дијалог и затим креирају сопствене дијалогe у разреду. У дијалогу се износи намера о животу у пустињи, на шта саговорник реагује упитно и са извесном дозом скепсе: *Wüste? Ist das dein Ernst? Warum?* (2020с, стр. 44), чиме се исказује чуђење и чиме се подстиче објашњење наведене тврдње. Иако у уџбенику није лексички објашњена, њено значење се разуме из ситуационог контекста. Дидактички гледано, ова формула је посебно значајна јер омогућава ученицима да увежбавају аутентичне говорне реакције, типичне за спонтану комуникацију.

Изрази *Das stimmt (nicht)* и *Ich bin dabei* јесу рутинске формуле за изражавање потврде. Даље, изрази *So ein Pech* и *Mach dir keine Sorgen* користе се за изражавање саосећања и утехе, док формула *Gott sei Dank* изражава олакшање, тј. представља реакцију зашто је нека ситуација испала добро или зашто је избегнута нека непријатност, стога спада у коментаре. Забележена је у уџбенику у оквиру текста *Der will ja nicht mit uns reden* са задатком да се прочита део текста, затим повеже са датим сликама и да се слике опишу: „[...] Auch mit den anderen will er nichts mehr zu tun haben. Gott sei Dank hat er noch seine Gitarre [...]” (2020с, стр. 65). Овде приповедач исказује захвалност што главни лик, упркос повлачењу из социјалне интеракције, ипак задржава нешто што му је важно, што представља типичан пример употребе формуле у контексту емоционалног олакшања.

Регистрована је и једна формула за изражавање учтивости *Herrliches Wetter heute*. Она спада у контактне рутинске формуле или формуле учтивости. Ове формуле служе најчешће за успостављање и одржавање социјалног контакта, обично као увод у разговор, без дубоке информативне функције. Иако у уџбенику није представљена у аутентичном комуникативном контексту, она се појављује у оквиру задатка *Welche Äußerung passt zu welcher Stadt?* (2020с, стр. 45), где ученици повезују кратке исказе са временским условима у различитим градовима. У овом случају, формула функционише више као лексички пример, а не као део дијалога, те изостаје њена прагматичка и социјална функција у оквиру реалне комуникације.

Забележена је, такође, једна формула за изражавање захтева *Wie kommst du denn drauf?*. Такође, пет конверзационих формула попут *Wer weiß...?*, *Wer kann mir sagen...?*, *Kannst du mir sagen...?*, *Wisst ihr...?*, *Wissen Sie...?* служе структурирању индиректних упитних реченица. Из корпуса су екстерпирана и два структурална фразеологизма *unter anderem* и *nicht nur ...*

sondern auch која служе структурирању реченица или текста. Израз *nicht nur ... sondern auch* служи грађењу саставног напоредног односа реченица, док *unter anderem* сигнализира да постоје и други примери или аспекти који нису сви наведени.

Потврђено је и десет колокација попут *auswendig lernen, um die Ecke gehen, in Richtung Zentrum fahren* и др.

Уџбеник за осми разред представља завршни сегмент нивоа А2 и евидентно је да фразеолошке јединице постају садржајно разноврсније, прагматички обogaћене и синтаксички сложеније. Највећи број чине рутинске формуле, од којих се све више користе у функцији коментара и изражавања личног става, што доприноси развоју интерперсоналне и комуникативне компетенције ученика. Углавном је реч о неидиоматичним изразима, који се појављују у текстовима, дијалозима, као и у мешовитим вежбама.

Употреба конверзационих и структуралних формула указује на усмереност ка припреми ученика за сложенију језичку продукцију, док колокације, које су слабо идиоматичне, остају основа за лексичко проширивање. Видљив је помак од једноставних, функционалних израза ка већој језичкој флексибилности и спонтаности.

Дискусија

Анализа наставних материјала из серије *Prima PLUS* од петог до осмог разреда основне школе показала је континуиран и систематски пораст у броју, сложености и функцијама фразеологизама у складу са нивоима знања немачког језика од А1.1 до А2.2. При томе су најзаступљеније категорије рутинских формула и колокација, док се структурални фразеологизми јављају у мањем, али дидактички значајном броју. Потпуни идиоми нису забележени, што је очекивано за наведене нивое.

Док су у уџбенику за пети разред доминирале једноставне рутинске формуле поздрављања и свакодневне колокације везане за хобије и активности, већ у шестом и седмом разреду уводе се формуле за сагласност, одбијање, коментари. У осмом разреду, број рутинских формула достиже максимум (33 примера), са значајном прагматичком и комуникативном разноликошћу. Оваква динамика прати захтеве Заједничког европског референтног оквира, али и принцип постепене језичке софистицираности.

Највећи број идентификованих фразеологизама припада слабо или неидиоматичним јединицама. Међутим, присутне су и формуле са делимичном идиоматичношћу, које уносе културолошки и емоционални слој у комуникацију. Употреба израза, који су делимично идиоматични, доприноси интеркултурној компетенцији и социолингвистичкој свести ученика. То су: *Es geht so* (у значењу „онако”, израз умереног става), *Ich habe*

keine Lust (у значењу „немам жељу”, указује на емоционалну невољност), *Das kommt darauf an* (у значењу „зависи од ситуације”, изражава неодређеност и условљеност), *Ich finde das wichtig* (прагматички условљена формула изражавања става), *Das sieht gut aus* (иако дословна, често културолошки условљена као комплимент), *Gar nicht!* (јак, колоквијалан израз одбијања или негације), *Spinnst du?* (у разговорном регистру значи „Јеси ли ти нормалан?”, често као прекор или израз чуђења), *Das darf doch nicht wahr sein!* (емотиван израз неверице или изненађења, „Зар је могуће?!“), *Die Bluse steht dir!* (културолошки условљен комплимент о изгледу), *Das reicht!* („Доста!”, израз сигнализира границу, незадовољство или прекид радње), *Das ist so ein Quatsch!* (колоквијалан, експресиван израз неслагања, „То је глупост!”), *Wie langweilig!* (емотивна реакција досаде или критике), *Ist das dein Ernst?* (у зависности од интонације означава чуђење, иронију или изазов), *Gott sei Dank!* (религијски обојен израз олакшања, „Хвала Богу”) и *So ein Pech!* (симболично изражавање саосећања или жаљења, у значењу „Каква несрећа!”).

Типолошки, рутинске формуле су најразноврсније, и то: формуле учтивости, коментари, формуле стимулације, чуђења, сагласности и одбијања, као и конверзационе структуре. Колокације су углавном глаголско-именичке синтагме, док су структурални фразеологизми употребљени у функцији грађења сложених реченица и текстуалне кохезије.

Скоро сва вежбања су мешовита. Када је реч о рутинским формулама, оне су имплицитно дате кроз дијалог или текст, а најбројније су вежбе слушања и говора, при чему ученици слушају како би касније могли да понове и варирају дијалог (нпр. игра улога), као и вежбе разумевања текста и говора где ученици читају текст како би одговорили на одређена питања. Неретко се појављују групе примера које илуструју шта се очекује у одређеном задатку на основу којих ученици треба да одговоре (нпр. конверзационе формуле *Ich denke, das ist ...*). Структурални фразеологизми и колокације су у већини случајева дати експлицитно. То су вежбе допуњавања, вежбе повезивања (слика и речи), вежбе писања или говора, при чему се наводе структурални фразеологизми који олакшавају структурирање реченица или текста (нпр. *Zuerst ... dann*).

Фразеологизми у анализираним уџбеницима не представљају само лексичке јединице већ значајно доприносе развоју свеукупне комуникативне компетенције ученика. Њихова употреба омогућава природнији и флуентнији говор, приближавајући ученике реалним језичким ситуацијама и употреби језика као социјалног средства. Осим тога, кроз упознавање са колоквијалним и културно специфичним изразима, ученици развијају интеркултурну компетенцију, што је један од циљева савремене наставе страних језика.

Фразеологизми, дакле, подстичу: 1) лексичко обогаћивање кроз устале конструкције; 2) језичку флуентност и продукцију; 3) разумевање

аутентичних говорних и писаних текстова; 4) интеркултурно повезивање са језиком и културом немачког говорног подручја.

Закључак

Анализа наставних материјала *Prima PLUS* уџбеника показала је да фразеологизми представљају саставни и поступно све значајнији део садржаја у настави немачког као страног језика. На основу квантитативних и квалитативних параметара, утврђено је да број фразеологизама расте са сваким наредним разредом, али и да се повећава њихова типолошка разноврсност, функционална улога и прагматичка сложеност.

Најзаступљеније категорије су рутинске формуле и колокације, које ученицима омогућавају да у што ранијој фази учења стекну знање о језичким моделима који су блиски свакодневној комуникацији. Иако потпуни идиоми нису забележени, у наставним материјалима је идентификован знатан број фразеологизама са делимичном идиоматичношћу, који представљају значајан корак ка развоју интеркултурне и социолингвистичке компетенције ученика. Њихова употреба у настави омогућава аутентичнији говор, изражавање емоција, ставова и реакција у складу са нормама немачког језика.

Посебно је значајно то што су структурални фразеологизми и колокације најчешће дати експлицитно, кроз различите врсте граматичких и продуктивних вежби, док су рутинске формуле већином имплицитно интегрисане у дијалоге и текстове. Ипак, кроз примере, моделовање и варијације, ученици имају прилику да их активно усвоје, што је у складу са савременим приступима настави страних језика.

Фразеологизми у настави немачког језика, према анализи садржаја уџбеника, могу имати вишеструку улогу: они обогаћују речник (лексичка компетенција), подстичу природну продукцију (комуникативна компетенција), приближавају културне и социјалне обрасце изворних говорника (интеркултурна компетенција) и олакшавају разумевање аутентичних текстова и говора (рецептивне стратегије).

Имајући у виду њихову улогу у овим доменима, препорука је да се фразеологизми у настави не посматрају као маргинални језички садржај, већ као кључни ресурс у процесу језичког и културног оспособљавања ученика. Систематска и свесна дидактизација фразеологизама, уз јасну типолошку класификацију и контекстуално увежбавање, може значајно допринети квалитету наставе немачког као страног језика у основношколском образовању.

Извори

- Jin, F., Rohrmann, L., & Zbrankova, M. (2018a). *Prima PLUS, Deutsch für Jugendliche, A1.1*. Belgrade: Data STATUS.
- Jin, F., Rohrmann, L., & Zbrankova, M. (2018b). *Prima PLUS, Deutsch für Jugendliche, A1.1 – Arbeitsbuch*. Belgrade: Data STATUS.
- Jin, F., & Rohrmann, L. (2019a). *Prima PLUS, Deutsch für Jugendliche, A1.2*. Belgrade: Data STATUS.
- Jin, F., & Rohrmann, L. (2019b). *Prima PLUS, Deutsch für Jugendliche, A1.2 – Arbeitsbuch*. Belgrade: Data STATUS.
- Jin, F., & Rohrmann, L. (2020a). *Prima PLUS, Deutsch für Jugendliche, A2.1*. Belgrade: Data STATUS.
- Jin, F., & Rohrmann, L. (2020b). *Prima PLUS, Deutsch für Jugendliche, A2.1 – Arbeitsbuch*. Belgrade: Data STATUS.
- Jin, F., & Rohrmann, L. (2020c). *Prima PLUS, Deutsch für Jugendliche, A2.2*. Belgrade: Data STATUS.
- Jin, F., & Rohrmann, L. (2020d). *Prima PLUS, Deutsch für Jugendliche, A2.2 – Arbeitsbuch*. Belgrade: Data STATUS.

Литература

- Капиталој учбеника за основну школу. (2025/2026). Преузето 1. марта 2025. са <https://prosveta.gov.rs/prosveta/udzbenici/udzbenici-za-osnovnu-skolu/>
- Babušytė, D. (2020). Zur Phrasenvermittlung im DaF-Unterricht. *Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai*, 5(1), 179–194. <https://doi.org/10.47459/svuv.2020.5.12>
- Bergerova, H. (2007). Überlegungen zur Phraseologismenvermittlung im DaF-Unterricht: ein Didaktisierungsvorschlag. *Aussiger Beiträge: germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre*, 1, 163–178.
- Burger, H. (2010). *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt.
- CEFR – Common European Framework of Reference for Languages. (2001). <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>
- Čabrić-Čiča, A. (2012). *Analiza frazeologizama u udžbenicima nemačkog jezika* (neobjavljeni master rad). Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Niemeyer.
- Križaj, L. (2013). Teaching idioms in German as a foreign language lesson. *Journal for Foreign Languages*, 5(1–2), 165–182. <https://doi.org/10.4312/vestnik.5.165-182>
- Mršević-Radović, D. (1987). *Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Stamenković, K. (2023). Didaktisierung der Phraseologismen mit der Komponente „Licht“ / „svetlo“ in deutschen und serbischen Phraseologismen im DaF-Unterricht. *Lipar*, XXIV (80), 185–199. <https://doi.org/10.46793/LIPAR80.185S>

Marija M. STANOJEVIĆ VESELINOVIĆ

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department of Philological Sciences

Jagodina (Serbia)

Analysis of Phraseological Units in *Prima PLUS* Textbooks for German as a Foreign Language

Summary

Phraseological units are an integral part of any language and play a crucial role in developing students' linguistic competence. Their use fosters more natural, fluent, and expressive communication. At the same time, learning phraseological units can be challenging, particularly in the early stages of foreign language acquisition. Therefore, this study examines the presence, classification, didactic treatment, and functions of phraseological units in the *Prima PLUS* textbooks, designed for learning German as a second foreign language in the second cycle of primary education in Serbia.

The aim of the research was to determine the extent to which phraseological units are represented in the selected textbooks, the types included, how they are presented, and how they contribute to the development of students' language skills. For this purpose, a series of textbooks (*Prima PLUS* A1.1, A1.2, A2.1, and A2.2) was analyzed. The primary criterion for their selection was their accreditation status in Serbia. A further reason was the publisher, Data Status, one of the most prominent publishing houses in Serbia. In addition, these textbooks have been widely used for years in the majority of Serbian primary schools for teaching German as a second foreign language. Analyzing the presence and didactic treatment of phraseological units in these textbooks thus represents a justified and relevant research endeavor.

Since the study aimed to identify phraseological units, classify them, and examine how they are integrated into textbook content, both quantitative and qualitative content analysis methods were applied. The significance of this study is both theoretical and practical: phraseological units and their classification are clearly defined, with particular emphasis on routine formulas. Furthermore, the findings regarding the presence and implementation of phraseological units highlight opportunities for improving their systematic presentation and integration through exercises and application in diverse contexts within the *Prima PLUS* textbooks.

Keywords: *Prima PLUS* textbooks; German as a second foreign language; phraseological units; collocations; routine formulas.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons* ауторско-некомерцијално 4.0 међународна (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).